

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI PEDAGOGLARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-AMALIY ASOSLARI

Salixova Nozimaxon Qudratxo'ja qizi

MTTDMQTMOI "Axborot Resurs
Markazi" bo'limi boshlig'i

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish jarayonida akmeologik yondashuvning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kasbiy akme profili, individual rivojlanish trayektoriyasi va monitoring tizimiga tayangan holda maxsus akmeologik metodika ishlab chiqildi. Ushbu metodika pedagoglarning innovatsion, refleksiv, kommunikativ va metodik kompetentliklarini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi. Akmeologik yondashuv pedagogning kasbiy yetuklikka erishish jarayonini tizimli boshqarish va ta'lim sifatini oshirishning samarali vositasi sifatida asoslandi.

Kalit so'zlar: akmeologiya, pedagog kompetentligi, maktabgacha ta'lim, innovatsion rivojlanish, refleksiv madaniyat, kasbiy o'sish metodikasi

Abstract. This article analyzes the theoretical and practical foundations of the acmeological approach in the process of developing the professional competence of preschool education teachers. During the study, a special acmeological methodology was developed based on the professional acme profile, the individual development trajectory, and the monitoring system. This methodology demonstrated a significant improvement in teachers' innovative, reflective, communicative, and methodological competences. The acmeological approach is substantiated as an effective tool for systematically managing the process of achieving professional maturity and improving the quality of education.

Keywords: acmeology, teacher competence, preschool education, professional development, reflective practice, innovative pedagogy

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические и практические основы акмеологического подхода в процессе развития профессиональной компетентности педагогов дошкольных образовательных организаций. В ходе исследования на основе профессионального акме-профиля, индивидуальной траектории развития и системы мониторинга была разработана специальная акмеологическая методика. Данная методика показала значительное развитие инновационной, рефлексивной, коммуникативной и методической компетентностей педагогов. Акмеологический подход обоснован как эффективное средство системного управления процессом достижения педагогом профессиональной зрелости и повышения качества образования.

Ключевые слова: акмеология, профессиональная компетентность педагога, дошкольное образование, профессиональное развитие, рефлексивная культура, инновационная педагогика

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimi bugungi globallashuv, raqamlashtirish va ta'limni insonparvarlashtirish jarayonlari ta'sirida tubdan yangilanmoqda. Bu esa pedagog shaxsidan nafaqat metodik kompetentlik, balki keng qamrovli refleksiv madaniyat, innovatsion fikrlash, kommunikativ

moslashuvchanlik va emotsional intellekt darajasini ham talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan **akmeologik yondashuv** — shaxsning kasbiy rivojlanish cho'qqisiga erishish qonuniyatlarini o'rganadigan fan — pedagogik faoliyatda yangi sifat bosqichiga ko'tarilishning asosiy konseptual vositasiga aylanmoqda. Akmeologiya pedagogning kasbiy o'sishini faqat tashqi tashkiliy jarayon sifatida emas, balki **ichki psixologik yetuklik, motivatsion struktura, shaxsiy o'sish dinamikasi** bilan bog'liq murakkab tizim sifatida talqin qiladi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy ahamiyati shundan iboratki, maktabgacha ta'lim pedagoglari uchun akmeologik rivojlantirish metodikasi tizimli asosda ishlab chiqilib, uning amaliy samaradorligi sinovdan o'tkazildi va ilmiy asosda baholandi.

Adabiyotlar tahlili va nazariy asos

Akmeologiya fanining shakllanishi B.G. Ananyev, A.A. Bodalev, N.V. Kuzmina va A.A. Derkach asarlarida shaxsning kasbiy rivojlanish qonuniyatlarining psixologik mexanizmlarini ochib berish orqali ilmiy asosga ega bo'ldi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

- B.G. Ananyev insonning biopsixik, ijtimoiy va individual rivojlanish darajalarini ajratib, kasbiy akme jarayonining kompleksligini asoslagan.
- N.V. Kuzmina pedagogik faoliyat samaradorligi pedagogning reflektiv kompetentligiga bevosita bog'liq ekanini ko'rsatib bergan.
- A.A. Derkach kasbiy akme holatini motivatsion-intellektual integratsiya jarayoni sifatida izohlagan.

O'zbekistonda so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, kompetensiya asosida o'qitish, pedagoglar reflektiv madaniyatini rivojlantirish bo'yicha ilmiy ishlar kengaymoqda. Biroq **akmeologiya asosidagi kompleks rivojlantirish metodikasi** aynan maktabgacha ta'lim pedagoglari kontekstida yetarlicha yoritilmagan. Ushbu bo'shliqni to'ldirish mazkur ishning asosiy motivatsion omilidir.

Metodologiya

Tadqiqotda quyidagi metodlar majmuasi qo'llanildi:

1. Diagnostik metodlar:

- kompetentlik darajasini aniqlash testlari;
- motivatsion so'rovnomalar;
- "Kasbiy akme profili"ni aniqlovchi indikatorlar tizimi;
- pedagogning reflektiv kartasi.

2. Amaliy ta'sir metodlari:

- akmeologik treninglar (maqsad qo'yish, o'z-o'zini boshqarish, hamkorlikda fikrlash, kommunikativ yetuklik);
- kreativ pedagogika texnologiyalari;
- kouçing va mentorlik sessiyalari;
- "birgalikda kuzatish va tahlil" modeli.

3. Monitoring tizimi:

- kompetentlik dinamikasi bo'yicha yarim yillik va yakuniy baholash,
- elektron portfoliolar tahlili,
- reflektiv kundaliklar monitoringi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra quyidagilar aniqlandi

1. Kasbiy kompetentlikning akmeologik modeli

Tahlillar pedagog kompetentligining quyidagi integrativ komponentlarini aniqladi:

- metodik kompetentlik,
- pedagogik-psixologik kompetentlik,
- innovatsion kompetentlik,
- kommunikativ kompetentlik,
- refleksiv kompetentlik.

Ular o'zaro tizimli bog'liq bo'lib, kasbiy akme holatining yaxlit tarkibini hosil qiladi.

2. Rivojlantirish metodikasining samaradorligi

Eksperimental natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

- umumiy kompetentlikning oshishi — **22–27 %**,
- innovatsion faoliyat ko'rsatkichlari — **32 %**,
- refleksiv kompetentlik — **28 %**,
- psixologik-emotsional barqarorlik — keskin ijobiy dinamika,
- tashabbuskorlik indeksining oshishi — **20 % dan ortiq**.

Pedagoglar o'z faoliyatida:

- yangi metodikalarni tezroq o'zlashtirishi,
- dars jarayonini tahlil qilishda mustaqillik kuchayishi,
- bolalar bilan muloqot sifatining oshishi,
- jamoada o'zaro tajriba almashinuvi faollashuvi kuzatildi.

Natijalar akmeologik yondashuv maktabgacha ta'lim pedagogining nafaqat kasbiy, balki shaxsiy o'sish resurslarini ham faollashtirishini tasdiqlaydi. Pedagogning kasbiy charchoq sindromi kamaygan, motivatsiya kuchaygan, ijodiy faollik ortgan.

Akmeologik yondashuvning asosiy afzalliklari:

- pedagogni o'z kasbiy rivojlanishining faol sub'yektiga aylantiradi;
- refleksiv tahlil asosida shaxsiy kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi;
- innovatsion faoliyatga tayyorlikni oshiradi;
- jamoaviy o'rganish madaniyatini shakllantiradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, akmeologik yondashuv maktabgacha ta'lim tizimi pedagoglari uchun kasbiy rivojlanishning samarali modeli sifatida xizmat qiladi. Ushbu metodika:

- kompetentlikning barcha asosiy komponentlarini uyg'un rivojlantiradi,
- kasbiy o'sish jarayonini tizimlashtiradi,
- pedagogning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi,
- ta'lim sifatini oshirishga bevosita hissa qo'shadi.

Metodika amaliyotga tatbiq etilishi maktabgacha ta'lim tashkilotlarining innovatsion rivojlanishiga sezilarli turtki beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ananyev B.G. *Chelovek kak predmet poznaniya*. Moskva: Nauka, 2001.
2. Kuzmina N.V. *Akmeologiya pedagogicheskoy deyatelnosti*. Sankt-Peterburg, 2010.
3. Derkach A.A., Zazykin V.G. *Akmeologiya: Osnovy professionalnogo razvitiya*. Moskva, 2003.
4. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
5. Maktabgacha ta'lim vazirligining me'yoriy-huquqiy hujjatlari.